

GIGATEV¹

1

Остров Сиберут е голям колкото един български окръг. Намира се на стотина мили на запад от Суматра. Пътува се от град Паданг на разнебитени дървени корабчета. Нощем...

И тръгнахме!

Това не беше кораб, а сякаш няколко дъсчени бараки, сковани една за друга. Първата беше каютата на капитана, втората – коридор със скапани спални килийки, в които се влизаше на четири крака, третата – кухня и тоалетни, заедно. Тоалетните бяха два дървени кладенца, мъжки и женски, в които водата се вдигаше и спускаше в ритъм с вълнението на океана. Мисля, че вода за кухнята вземаха от същите тези кладенци. Когато се опитах да се хвана за дървения парапет, част от него остана в ръката ми – вероятно прояден от термити...

Намъкнах се в килийката с големина (а и с миризма) на кокошарник и се свих на сламеника (чаршаф нямаше).

Събудих се през нощта. Мъждивите светлилки по "каюти" и коридори бяха почти угаснали, както разбрах после – поради повреда на генератора. Макар че машината работеше, корабът се люшкаше от борд на борд. Сложих си пещерняшката каска с фенера и, хващайки се за каквото мога, излязох в

1 GIGATEV – Гатьо Гатев – бивш посланик в Индонезия. Тези впечатления от Индонезия беше споделил във форума на стария Медиапул, без заглавие, под това име – GIGATEV. Четвъртата част са бележки от Уелс. Свалих ги по реда им на публикуване и с негово съгласие ги пуснах в ома във формата html. Не съм се намесвал в правопис и подредба. Записките са от началото на 90-те години. Бел. Петко Симеонов

коридора.Внимавайки да не настъпя спящите по пода хора,стигнах до капитанската каюта.

Вътре ме същиса следната гледка.На пода спяха жена и деца – навярно капитанското семейство. Самият капитан – черно смръщено джудже – светеше с фенер в компаса и, вторачил очи,въртеше руля съобразно прииждащите вълни.Наоколо нямаше друго,което да прилича на навигационен инструмент. В многочасовия мрак на нощта този човек разчиташе само на компас и фенер,за да ни изведе на желания бряг...

И все пак той ни изведе!

На разсъмване сме в Сиберут.Пристан няма.Една дълга лодка-еднодръвка ни натоварва,заедно с камарата багаж,и,загребвайки с бордовете си,ни отвежда до прибоя на селото Муара Сиберут. Там сваляме обувки и гащи и излизаме сухи-мокри на брега.

Закуска и...тръгваме във вътрешността на острова.Той е известен с това,че все още има население,което живее на ръба на каменния век.

Горски пътеки,по които са повалени дълги дървета или пръти – балансираш по тях,за да се спасиш от дълбоката кал.Наоколо – гигантски стволове,от които се спускат широки като знамена листа.Гъмжи от цвърчене на хиляди насекоми.

Крясък на птица.Писък – човешки или животински.

И отново странна неподвижност на огромните листа.

Сутринта задухата се изтрайваше,но към обяд стана нетърпима.Стигнахме до някаква кошара (къшла) и се натъркаляхме уморени,а аз и ужасен – дали ще издаяня?

Тук пристигнаха двама души – местни мъж и жена, дребнички като пигмейчета, кафяви и нарисувани с тъмносиньо – някакви техни меридиани и паралели, които опасваха гърбовете и бутите им в причудливи извивки. Чисто голи (с по един пояс под кръста), женската – с набръчкани висящи гърди.

Мъжкият поведе колоната, женската награби един по-голям от нея денк (храната ни за пет дни) и се заклати напред. Постепенно останах последен. Стисках зъби и се насилвах да вървя, но краката не ме слушаха. Нямах сили да вдигна дори нахлупената над очите си каска, само внимавах да стъпвам в стъпките на ботушите пред мен.

На следващата почивка едва се надигнах от земята, раницата ме натискаше в калта. Изостанах. Ботушите отминаха напред. Гласовете се чуваха нагоре по един баир, който чувствах, че нямам сили да изкача. Единствено женското джудже се виждаше – забавило крачки с огромния денк, наблюдаваше ме търпеливо. Седнал на един дънер, също го наблюдавах, сред червените кръгове, които се въртяха пред очите ми. Косата му на снопчета, навити на клечки. Зъбите – червени от някакви листа, които дъвче.

Неочаквано то въздъхна, пусна денка на земята, грабна моята раница и я намести на кафявите си раменца. После ми направи знак с очи и с последни сили успях да му помогна да нагласи денка върху раницата. Като захапа със зъби някакви ремъци, за да крепи този непропорционален на ръста си товар, то се заклати нагоре по склона.

Аз, едрият българин, го последвах, зачервен не

само от жегата, а и от срам.

Освен че беше голо, на тези трънаци то беше и босо...

Във вътрешността на Сиберут села няма – къщите на джуджетата са на километри една от друга. Обяснимо, защото те се препитават главно от лов и събирачество на плодове – всяко домакинство си има свой район на действие. Самите "къщи" са най-вече наколни, над локви от кал, в която живеят стада от прасета – основното спестяване на джуджетата. Висящи над тази смърдяща кал, "къщите" са изключително от дърво (а от какво друго?), подобни на нашите някогашни овчарници (къшли), само че наколни. В тях живеят цели родове, всичките голи (освен някои по-млади жени, които бяха навлекли прокъсани, дарени им от някого, ризки или комбинизони). Но и те охотно се събличаха, ако поискате да се снимате с тях и не се стесняваха от щръкналите си като на кози цицки.

Вечерта запалиха своите факли, напоени с някаква смола. Когато пламна нашият петромакс – настъпи оживление.

Цялата фамилия (двадесетина души), насядали по рогозките, чакаха търпеливо да се наядем, за да остане от нашата храна нещо и за тях. Под пода бяха прасетата – през цепнатините можеше да се пипне острата им четина. До късна нощ се чуваха кавгите им: грухтенето на възрастните, квиченето на малките. Врява избухваше всеки път, когато някой от нас изтърваваше по невнимание някакъв залък.

Предложих на екскурзовода да съберем пари и

накараме да опекаат едно от тях (прасе). Той поклати глава: за джуджетата това е неприкосновен запас, а освен това те не разбират нищо от пари. Не че съвсем не разбират, но искат само определени (червени) и то нови банкноти и винаги се чувстват измамани (и най-вероятно са). Разбираемо, защото най-близкото място, където може да се купи нещо, е Муара Сиберут (2 дни път) и никой от тях не знае какво колко струва, както и никой от нас не може да знае каква е за тях себестойността на прасетата им.

На другия ден продължихме по-навътре в острова, отначало с кану по река (тук няма никакви пътища), после – отново трекинг. Вечерта – отново в сиберутска "къща", в обстановка още по-дива и примитивна.

(Има и продължение. Ако някой се интересува да го чете – обадете се на gigatev@yahoo.com)

2.

Над главите ни – високи конусовидни покриви, в мрака на които играят сенките на петромакса. По гредите – накачени разни сувенири от идвалите тук туристи: смачкана манерка, туба с паста за зъби, крива вилица (те се хранят с пръсти). Между тези боклуци – металическа кутийка с една от онези вонящи смеси, които, според надписа на нея, лепят всичко. А подметката ми бе отпрана и се влачеше под крака ми. Помолих едно от джуджетата, което единствено поназнайваше индонезийски, може ли да си гребна малко? Той ме зяпна изненадан и после вероятно преведе на старейшината.

Старейшината се опули срещу мен, но не даде никакъв отговор. Под изумените им погледи аз

загребах яко, размазах по обувката и здраво я натиснах към пода. Всички бяха смаяни или може би разтревожени, възможно и сърдити. Мисля че никой от тях нищо не продума цялата вечер. От време на време погледите им се спираха с изумление или ужас върху мен.

Екскурзоводът – тъпак* не можа да ми обясни нищо. Според мен имаше два варианта. Или те придаваха някакво важно (магическо?) значение на тази смес. Или просто гледаха на нея като на ценност, дошла от външния свят, и се възмущаваха че аз – туристът, който трябваше да остави, този път взимах.

Не знам. Но подметката залепна добре.

На другия ден продължихме по-навътре в острова, отначало с кану по река (тук няма никакви пътища), после – отново трекинг. Вечерта – отново в сиберутска "къща", в обстановка още по-дива и примитивна. Освен прасета стопаните отглеждаха и полудиви птици, които денем скитаха по горите, а вечер, примамени от трошички, се оставяха да бъдат захлупени от изплетени от лико кафези.

Този път по гредите – наредени черепи: на прасета, маймуни и някакви по-дребни животинки – няколко десетки, навързани с лико през очните ями. Вечерта беше дълга. Имах време да ги разгледам един по един. Попитах колко струва един маймунски. Главатарят указва доста солидна сума – поиска банкнота с лика на Сухарто, с която в градовете може да се купи приличен часовник... Все пак трябваше да имам сувенир от тук. Дълго отглеждаха банкнотата ми, един по един, и не я

одобриха. Пазарлъкът не вървеше. Обявих конкурс сред туристите за по-нова такава банкнота. Намери се нова-новеничка и един маймунски череп трябваше да бъде мой. Но кой? Бях си избрал един по-едър, като кокосов орех, със здрави, почти човешки зъби.

Тук се намеси тъпакът-екскурзовод и ме разубеди: можело после да си имам проблеми с полицията. Какви проблеми? Ами не се знаело какви точно са тези по-големи черепи, в смисъл от животно ли са или... Погледнах го дълбоко в очите, но не открих и следа от шега.

Върнах черепа и си взех банкнотата обратно.

*Според мен той не знаеше местния (сиберутски) език и въобще отговаряше на всички наши въпроси негативно. Когато някой го попита за историята на острова, той каза: "Тук няма история, само география".

3.

Раймонд – деветнайсет годишен папуас от Мероке (най-източната точка на архипелага). В очите му е отразена цялата тъжна красота на родния край. Той едва ли някога ще се върне там, защото е далеч и скъпо. Като изтръгнат изкорен и захвърлен тук. Вече две седмици е в Тематичния парк "Мини-Индонезия" (Джакарта), спи в павилиона на Ириан Джая (така се нарича папуаската част на Индонезия), нелегално лови риба в декоративните езерца и си я готви. Понякога играе в един танцов състав (негов роднина го е уредил), за което му плащат дребни суми. Дялка статуи (роднината му ги продава), скита по околните павилиони.

Гладува, няма приятели, няма представителни дрехи. Но не това го тревожи, а неизясненото още чувство за захвърленост.

Има ли приятелка? Не. Той е черен (папуас). Той е "кри-бо" (съкращение от първите срички на "критин бодо" (къдрав глупак) – никоя няма да поиска да бъде с него. Индонезийците от жълта раса (дребноноси и правоноси) се отнасят високомерно към къдравите (тукашен расизъм). Аз съм също къдрав и това ни сближава, но аз съм и бял, а това само по себе си ме поставя на върха на расовия рейтинг.

Поканих го да хапнем. Въпреки че, според мен, стана ясно, че аз плащам, когато се бръкнах, той каза нещо, което не разбрах добре, в смисъл – той и пари. Реших, че иска да му дам малко пари и когато донесоха рестото, оставих пред него две банкноти.

Той ме погледна уплашено – не, не!

Оказа се, че не съм разбрал: той не бил искал, а само казал, че не може да си плати храната, защото нямал пари.

Добричък!

Юношеска душа, която се издига от дълбочините на времето (каменен век!) към блестящата повърхност на съвременния свят.

Съжалявам го, но много повече му завиждам. Какво ли го очаква в този дълъг-дълъг и странен живот, който му предстои?

4.

Silvia,

от Коледа насам обитавам една неотопляема стая в градчето Aberystwyth (Уейлз), на гости на един

български преподавател в местния университет (той сега замина да преподава в Кипър, което е много умно, тъй като тук е много студено и постоянно вали). Вали някак си хоризонтално (ветрове). Градът е многоскучен. Хората - nepriwetliwi kato wremeto. Оня ден отидох до океана. На хоризонта - един остров не се вижда, което значело, че вали... А когато се вижда (размазан), значи, че ще вали. Покрай брега едни дълги пейки (few and far between). На една от тях седи старец. Питам го: "May I sit here?" Той въобще не ме поглежда, само сочи с ръка: "Sit over the-e-ere!" Това "over there" (другата пейка) е на стотина метра.

Тук английски се говори тихо, а уелски - високо и гордо (the proud Welsh nation!) Само преди 50-тина години уелският бил забранен (даскалите са биели с пръчка учениците, ако го говорят). Но сега е задължителен в детските градини и в началното училище. Има вече уелски парламент (в Кардиф). Всички документи се издават на уелски с превод на английски. Брошурите отпред са на уелски, а за да прочетеш английски текст, трябва да обърнеш брошурата хоризонтално, после да я обърнеш вертикално и тогава да четеш. Те са били 500 години под английско робство.

Националното облекло е анорак с качулка + туристически обувки (както ние ходим по Витоша). Но по обяд понякога блесва слънце и уелските дами (почти всички много дебели) се изхитряват веднага да се съблекат голи до кръста (е, повечето по сутиени, но не всички...), за да ги види слънцето (the famous Welsh beef). Togawa stawa po-interesno.

Населението е 2 милиона + 4 милиона овце = 6 милиона гласоподаватели. Бе-е-е!

За България не знаят много. Убедени са, че не сме в Източна Европа, а в Близкия Изток. Смятат, че сме някаква разновидност на арабите и затова подкрепяме Садам.

Ние всъщност подкрепяме ли го?

5.

В тропика подходящото време за път е нощта.

Автобусът тръгва в полунощ и скоро се качва на ферибот, за да минем пролива.

В полусън усетих, че някой леко се намества на съседната седалка и ми се стори, че пред мен, в мрака, блясват белите зъби на женска усмивка. Някъде след това се разсъних и понечих да стана и изляза на палубата. Но се оказа че моята спътница не само бе свалила назад облегалката ни, но, както често се случва тук, се беше отпуснала върху рамото на съседа. Като екзотична пеперуда, избрала да кацне на гърдите ми!

Лежах вкаменен, за да не я събудя. Ръка, лека като вейка, доверчиво положена на коляното ми. Гарванова къдрица, докосваща бузата ми. Уханье на мрак, на жасмин или изсъхнал плод.

Леко помръднах и... с въздишка пеперудата отлетя.

На палубата ме блъсна стена от топъл бриз. Като гигантски светулки в океана горяха светлини на сампаните (риболовни салове).

Късно сутринта сме вече в село да другия бряг. Автобусът се напълни и миризмите се съгъстиха. Под ризата ми пролази струйка пот и се

изля в пъпния резервоар.Между седалките се втурна порой от касетофонен крясък – вероятно любимата "музика" на шофъора.

Този път до мен се беше настанила мургава лелка.Кой знае защо ухилена до уши,тя си вееше с ветрило от палмово листо.Между нозете ѝ в плетена кошница приквакваше юрдечка.

6.

По-нататък и тази пътека се изгуби.Разбрах грешката си: тези пътеки не можеха да ме изведат наникъде,те вероятно се използваха от местните хора за събиране на дърва из джунглата, т.е.отиваха донякъде и после се връщаха обратно.

Клонаци и коренища преграждат пътя ми.Върбалаци сякаш се спускат от небето.Целият този хаос – огласен от крясък на птици и монотонно цвърчене на милиони насекоми.

Изподраскан,нахапан от комари и някакви други гадове,стигнах до поток и продължих по камъните –покрити с лигав мъх и водорасли.Ако в тази пустош се подхлъзнех и счупех или дори само навехнех крак – свършено бе с мен.

Изведнъж над мен– висящ мост,изпленен от лиани или изсушени корени.Покачих се горе – бях спасен.

Срещу мен излязоха двама полуголи,в ръцете с пръти,вероятно копия.Седнах до моста с цел да покажа, че съм кротък.Сложих пред мен няколко тютюневи хапки и сам задъвках една.Започнах да говоря високо– отначало на индонезийски,но,като не помогна това,минах на български:"О,Шипка", "На прощаване" (Не плачи,майко,не тъжи...),

ръкомахайки и навярно с доста уплашен вид. Както навсякъде, и тук подействува! Изправиха копията. Един се наведе, взе хапките и ги раздаде на другите. Не мина много и дойдоха жени с деца, да видят какво същество е паднало от небето. Приблжиха се, но щом направех някакво движение – стъписваха се. Този, дето взе хапките, се присегна, подръпна края на брадата ми (дали да се убеди, че е истинска?) и каза нещо на другите. Всички се разсмяха.

Папуасите са намусени хора. Усмивките им са редки, но когато разцъфтят, обхващат цялото лице и от зловни войни се превръщат в хитри деца.

7.

Танах Тораджа се намира в Калимантан (Борнео). Пътува се със самолет от Джакарта до Уджунгпанданг (значи: "Крайт на погледа"). Самолетите са развалини ("летящи ковчези"), управлявани (тогава) от сръбски екипажи (това беше 1995 (?) – крайт на Югославия.

От Крайт на погледа – на север към градчетата Парепаре, Макале, Мамуджу.

Това е вече Танах Тораджа (Страната Тораджа) или Та-тор (съкръщение от първите срички на 2-те думи)

В Та-тор мъртвецът преживява (по-точно претърпява) две погребения, между които минават години.

При ПЪРВОТО той /тя се преселва (го изселват) в една затворена наколна постройка (нещо като хамбар) накрая на селото. Хамбарът е ограден с едни вечно ухаещи храсталаци – за да убие

миризмата.

При ВТОРОТО костите се изчистват, измиват и с церемонии се погребват (по-точно полагат) в дупки в скалите. Та-тор е карстов район - скални дупки има в изобилие. Където няма - дълбаят ги. Умирането тук не е само семейна работа - около къщата на мъртвеца се събира половината село и най-вече оплаквачки - млади жени и момичета. Те вдигат голяма олелия, нещо като събор-надпяване. По-скоро надвикване: "Къде отиваш, дядо-о-о, на кого ни оставя-я-яш! Ще се върнеш ли някога-а-а. На къде да гледаме, от къде да се надяваме". Друга я надвиква: "Няма ли начин аз да замина вместо теб-е-е." Тя знае, че начин няма, и не изглежда разстроена от това. За тия жени, казаха, събитието било по-скоро шанс да покаже певческите си способности. Мъжете не участвуват в тази олелия. Стоят настрана, явно отегчени от виковете, както и от това, че аз вече не черпя с вносните си цигари.

Мъртвецът се полага върху рогозка и тарга от бамбук. Не го измиват, нито дори събличат, а върху дрехите му нахвърлят по-нови (представителни) дрехи. На челото и бузите му залепват монети, в устата му напъхват ориз. Завиват рогозката, вдигат таргата и мъжете го отнасят в "къщата на мъртвите". Аз, макар и мъж, съм чужденец и за това "имам табу" да не ходя там и оставам с жените.

Сега те вече пеят друга песен, нещо такова:

"Заминавай надале-е-ч и не се завръщай ве-е-ч".

"Не се превръщай в глиган, мишка или птица, не щем да ни кълвеш ориза, а искаме да ни дадеш добра реколта." Те вярват, че там, където отива

мъртвецът – от там идва реколтата.

Следват разни церемонии, танци, като че ли повече радост, че са се отървали от него, отколкото скръб. Яде се много, пеят се песни с припев "джонджо ава, джонджо ава" (не се завръщай).

Казаха ми, че, прогонена от тези церемонии, душата се мотае още известно време из селото, разлайвайки кучетата, а после отива към Планината на смъртта, където вече са дошли да я посрещнат други такива души, навярно негови роднини. Ако погребението е направено както трябва (пищно!), душата, заедно с тях, отива някъде още по-далеч и не се връща. Настъпва успокоение и всичко тръгва добре. Ако не е направено както трябва – тежко и горко на селото! (Тревата изсъхва, добитъкът не дава мляко, появяват се болести.)

Да се направи "както трябва", отиват големи разходи. Колят добитък, прасета, мъкнат подаръци от близо и далеч.

С няколко местни хора до изнемога се катерихме по един хълм, кални до гуша. Там щяло да има погребение (второто) на костите на няколко мъртъвци заедно (нарочно се събират но няколко, за да си разделят разходите по погребението).

На билото, сред кал и кръв, вече лежах телата на десетина биволи. Народ приижда по пътеките, нагласен като за сватба. До мен – един старец – мъниче (шаман?) държи ръждясал ханджар с червен пискюл. Няколко души влачат вързан за рогата един бивол. Биволът, избелил очи, се дърпа, мучи, усетил какво го чака. Настана гробна тишина. Изведнъж мъникът се развъртя с ханджара, направи подскок –

два, наведе се и перна бика отдолу по шията. Зейна страшна рана, от нея бликна кръв на тласъци, като от помпа. Животното подви задни крака, после предни и рухна при другите тела, пръскайки кал и кръв наоколо.

Прилоша ми и минах настрана. По съвет на местен човек бях донесъл "подарък" – килограм захар, купен от селската бакалница. Приеха го благосклонно, настаниха ме сред близките на мъртвите (е, на костите де), почерпиха с кафе, гъсто като катран. Ако бях донесъл и цигари с филтър, каза ми местният човек, щяха да ме дарят с парче биволско месо, кално и още топло. Сръчни касапи вече режеха телата, размахвайки сатъри и брадви.

По пътеката прииждат нови гости – боси, с обувки в ръце, повдигнали рокли и саронги, за да не ги накалят. Сред тях се белеят кълките на един германец, когото познавам. Идва по къси тиролски гащи в пълен контраст с официалното облекло на другите.

– Какво става – пита ме той същисан от кървавата гледка. – Закъснял ли съм?

– Зависи – казвам. – Носиш ли дарове?

– Какви дарове?

– Е, тогава не си закъснял. Даже идваш точно на време: сега ще има човешко жертвоприношение.

– Ти! Ти! – озъби ми се той.

– А, не. Ти! – посочих го аз, допивайки кафето си.

До нас старецът – мъник бърше ханджара и се прислушва в разправията ни с любопитство.

8.

Та-тор (продължение) :

В Та-тор наистина е имало човешки приношения (на разни неканеници и пришелци), но е било доста отдавна.

Вечерта хазайката на пансиончето, където бях отседнал, се оказа интересна събеседничка. Казваше се Петронела Лухулима – християнизирана местна жителка, която се отнасяше презрително към погребалните занимания на своите съселяни (но именно поради това от нея може да се научи нещо, защото другите не обичат да говорят за това).

Та, оказа се, че съм попаднал в нещо като древен Египет – тези хора мислят и се занимават само с мъртвите. Вдовицата например пази всички дрехи на покойния си съпруг, а в една кутийка: изрязани негови нокти, изваден зъб, косми от него. Кутийката тя държи винаги при себе си. А ако се омъжи отново – изгаря дрехите и кутийката пред роднините на мъжа си.

Още много неща ми разказа Петронела, но нямам място тук.

Разходите по тези погребения са огромни. Тези хора дават всичките си спестявания, изкалят добитъка, изхвърлят най-скъпите си дрехи. Макар и отскоро християни (повечето), не могат да се откажат от тези традиции, за голямо огорчение на мисионерите.

Петронела ме заведе до едно високо дърво, където в клоните се полюляваха някакви торби. Това дърво, оказа се, било гробище за бебета (те са в торбите!) – бебета не можело да се погребват в

земята.

-Тези хора са идиоти! -не можах да се сдържа аз.

- А тези, които идват да гледат?-попита с укор тя.

- Още по-големи идиоти! -признах си аз.

(Мисля, че това ѝ хареса. От мен, като от бял човек, тя очакваше да отрека тези традиции.)

Дребосъкът-шаман се казваше Балуматалуо.

9.

Край пътя двама старци, голи до кръста, се насилваха да режат със самоделен трион една стара дъска. Мъчеха се да махнат пукнатата ѝ част, но или трионът беше тъп, или дъската твърда, защото усилията им изглеждаха напразни. Гръбнаците им се се извиваха с прешлени, подредени като зъбите на триона.

На фона на обвиненията, че Индонезия изсича и пряхосва тропическата дървесина, напъните на тези старци ми се сториха достойни за уважение.

Но по-нататък се нижеше колона от живо доказателство за голата сеч: огромни дървесни стволове, дебели 2-3 метра, опасани с вериги, лежат на платформи с много чифта колела под тях, влачени от камиони-чудовища, приличащи, а и издаващи звуци на локомотиви.

Индонезия, след Бразилия, е най-големият износител на дървесина. Смята се, че тропическите гори на Калимантан ще изчезнат напълно през следващите 5-10 години. Безпощадното изсичане е вървяло от запад на изток. Папуа е последната

граница. Невъзможно е да се намали тази незаконна сеч, ако не се озапти лежащата под нея корупция. Никакви официални забрани на местно равнище не помагат и властите са готови да допуснат чуждестранни инспектори, за да я се борят с нея. Подобно на "Краун ейджънтс" в България.

От Калимантан ще запомня една нощ.

Горите са изсечени, след което залесени с т.нар. "secondary forest" – различни шубраци и храсталаци. На мястото на пътеките, по които са били извозвани трупите – мрежа от черни пътища. Без видима цел те криволичат насам-натам из храсталака.

Сред нощ джипът ни люлее по един от тези черни пътища. Става ясно, че шофьорчето е изгубило посоката. Пазарихме го, заедно с джипа, да ни закара до река Махакам. Но то очевидно не познава района. Карта имаме, но не знаем къде се намираме на нея.

Към досадата от честите спирания и връщания се прибавя и страхът, че наоколо на десетки километри няма жив човек, който да ни упъти, а ако срещнем някой – не знаем какви намерения ще има към нас. Дънери, шубраци, изоставени бараки, пустош. Наближава полунощ.

По едно време нещо засвятка наоколо. Синя мигаща светлина, като на полицейска кола. Шофьорчето е готово да се размине, но аз протягам ръка и натискам с все сила клаксона му. Спираме в облак прах. Линејката – също.

В нея едни такива сериозни, почти тържествени физиономии. Питаме за пътя. "Карайте след нас" –

кимват тържествените хора. Когато извихме зад колата им, по надписите DJENAZAN разбрахме, че това е катафалка. Синята аварийна светлина, значи, е знак за припряността на смъртта – при исляма покойникът трябва да бъде погребан още същия ден.

Те бързаха към селцето Котабангун, на река Махакам, където отивахме и ние.

Кой беше покойникът – не научихме. Нещастен случай, убийство или естествена смърт – не знам.

Но му бяхме много благодарни, че ни изведе на правия път. Десетки километри подир праха на катафалката и мигащата ѝ светлина – в една и съща посока, но с различна цел.

Като ни изкара на главния път и трябваше да се разделим, покойникът ни свирна за довиждане и изчезна зад баирите.

Дълго мълчахме. Мислехме навярно едно и също:

Къде сме тръгнали? От кого бягаме? Отговор на какви въпроси търсим в тази пустош? Не е ли по-добре и по-мъдро да си стоим у дома?

Смъртта ще ни намери и там.

10.

Kuala Lumpur

Хотел "Хилтон", покритите кортове.

Съблякъл съм се за игра, но таксата за платен партнър ми се вижда висока. Предлага ми се да поиграя с един дребен черен джентълмен (на когото таксата също му се виждала висока). След играта сядаме да починем. Оказва се, че това е консултът на Бангладеш!

Негово Превъзходителство е разтревожен:
американският флот (не знам кой точно) бил в
Индийския океан.Близо до Читагонг!

- Where is the Bangladeshi Navy? - питам солидно
аз.

-We do not have a Navy- разперва ръце той.

- Buy one!- казвам с тон на продавач.

- Our government is short of cash- проплаква
той.

- No submarines?

- No!

- No aircraft carrier (a.c.)?

- Nope! Why-става агресивен той,- does Bulgaria
have an a.c.

- We have one,but we do not have a sea.

- How come!You have a sea! White sea or Black
sea,was it?

- Call it white,call it black,call it black-and-
white, but it's not a sea,it's a bottle.And the
bottle-neck is held by the Turks!Anyway,our a.c.
is too big to pass through Bosphorus.

- Too big? Why did you make it that big?

- It was made in communist times when everything
was made too big.Look at me - am I big?

- Oh,you are!

- Born and bred in communist times. Anyway,it
(the a.c.) is out of order now.We use it as a
football playground.

- Really! Oh yessss- плясва се по челото той. -
Bulgaria is very good at soccer!

- Our national team is coached on it.

- But tell me,why on an aircraft carrier?This is

very strange to me.

- When the sea moves, the a.c. moves with the waves and playing football on it is very complicated.

- So?

- Then, when you move to the solid ground, it's very easy to play.

Негово превъзходителство остава известно време с отворена уста. После изважда тефтерче и си записва нещо. Прави знак на шофъора си и след малко черната лимузина го отнася нанякъде. Дали отива да телеграфира на своето правителство за възможното приложение на един самолетonosач?

11.

Най-западната част на о-в Ява е зает от националния парк Уджунг Кулон (в превод Западен Край).

Не че това е някакъв "парк" в познатия ни смисъл на думата: нито е ограден, нито е маркиран, нито има някаква инфраструктура, нито е достъпен по някакъв определен начин. Голям е колкото 3-4 пъти софийското поле, непроходим е, поради което е рядко посещаван. А и надзорниците на парка (десетина рейнджъри) не са много любезни към редките посетители, защото виждат в тях потенциални браконieri. Има сърни, има едни диви биволи (рогата им растат на страни и са големи колкото разперени ръце на възрастен човек). Но най-интересното е, че единствено тук живее явански носорог (предполага се, че са останали 50-60 екземпляра).

Прочетох във вестника, че щяло да има "преброяване на носорозите" – който иска да отиде. На местния език ги наричат "badak" (бадаци). Те са много дребни 'носорози' (съвсем различни от африканските) – като теленца. Тук разказвам за тях, защото знам, че едва ли са показвани по "дискъвъри ченъл" – защото, както се оказва, никой не ги е виждал. Имат много слабо зрение, но силно обоняние – усещат човешка миризма много отдалече и веднага бягат и се крият в храсталаците.

А храсталакът е страхотен!

Тук сеч никога не е имало: грамадни дървета, коренища жадно се преплитат в червената пръст, жълти потоци текат в различни посоки, всякакви шубраци, едни странни иглолистни дървета, каквито има само в Джурасик Парк. Особен постоянен шум: бръмченето на милиони насекоми.

Един дългонос маймуняк седи на клон и пикае в потока. От време на време пъха показалеца си в струята и после го облизва загрижено. Сякаш мери кръвната си захар.

Местен човек ме преведе през последното (от т.нар. "буферна зона") селце – до къщичката на рейнджерите. Много мизерна обстановка. Почерпиха ме рейнджерско кафе и поставиха пред мен една голяма кутия с цепка отгоре и надпис DANA (дарения). ("Dana" е една старинна индийска дума, има връзка с българското "дан"). Оказа се, че съм единственият желаещ да преброява бадациите (и, предполагам, единствен дарител). Щели да дойдат само ученици от "горското училище", това им бил часът "по практика" (рисърч).

Рейнжърът ми каза същото: бадациите не могат да

бъдат видяни. За 15 години работа в парка той е виждал бадак само веднъж и то при изключителни обстоятелства: един бадак бил натиснал една бадачка в калта. А когато бадакът вършел тази работа – той много се концентрирал в нея – и не обръщал внимание на нищо наоколо. Това било единствената възможност да ги видиш (и то не отблизо).

Е как тогава ще ги преброяваме?

Дават ти метличка и лопатка и тръгваш покрай потоците. Като намериш техни следи (има места, където идват да пият вода), събираш фашките (изпражненията) им. После ги мериш с един дървен шублер, да видиш колко им е диаметърът и го записваш в тетрадка. Предполага се, че анусите на бадаците са с индивидуален калибър, поради което по записките може да се направи предположение за броя им.

Реших, че това не е работа за мен и въпреки че "горските ученички" проявиха интерес към мен (рисърч?) (вечерта две от тях, по-развити, предложиха да ме масажират!), реших да поема друг маршрут.

Из парка не е разрешено да се ходи без придружител. Но понеже ги мързеше да ходят с мен, назначиха ми един "бивш рейнджър" (самият той после ми каза, че никога не е бил рейнджър, а е прост селянин). Освен "дневни", трябваше да му дам пари и за храна. Имах една доста едра банкнота – дадох му я да купи храна за двама ни. Донесе две торби с консерви (с пожълтяли етикети), ориз, кафе, няколко кутии цигари Dunhill, шишета с вода (тук вода отвън не се

пие, има амеба). От банкнотата не беше останало почти нищо! Поскарахме се за цигарите Dunhill (половината пари баха отишли за тях!), но рейнджерът го защити като каза, че "той такива пуши". Отрязва едно дръвче, направи си от него кобилица, на която закачи двете торби и тръгнахме.

Вървим покрай брега на залива "Welcomen" (или нешо подобно на холандски). Когато холандските ветроходи са прекосявали Индийския океан (след месечно плаване) и са стигали до тези по-тихи, заветливи води, нарекли са го така, защото са знаели, че повече бури не им предстоят и са добре дошли на остров Ява.

Но сега водите съвсем не са тихи. Вълните идват като тежки въздишки и завършват като топовни гърмежи. Стотици раци из краката ни бягат от пороя. Моят селянин джапа бос, но аз държа да ходя обут (знам ли какви гадове има по земята) и държа обувките ми да останат сухи. Тъй като пресичаме разни рекички и потоци, трябваше час по час да се събувам и после обувам. Бавехме се! Затова селянинът ме накара да го яхна като магаре и така прекосяхме водите. На тегло той беше поне 2 пъти по-лек от мен.

Покатерихме се по един хлъзгав склон, обрасъл с бодливи дървета (като клони на роза, само че дебели). И понеже бяха и ниски -накрая заприличах на Христос, който носи трънения венец.

Стигнахме до една колиба, от която излязоха жена и 5-6 голи деца и се втурнаха към нас. Оказа се, че това е неговото семейство. Влезе вътре да си вземат довиждане и излезе... само с едната торба. Децата радостно скачаха около мен и викаха "Да-

да! Да-да!" ("довиждане" на холандски).

До вечерта скитахме из гората и когато вече мислех, че сме се загубили, попаднахме на колиба. Паднах като пребит, а той стъкна огън, свари ориз и кафе. Пушеше ми се. Но цигарите Dunhill въобще не ги видях, нито пък той можа да ми обясни къде са се дянали.

На другата сутрин ми каза, че храната се свършила и трябвало да се връщаме. За "дневните", които му бях платил за 3 дни, не отворих дума, тъй като той ми подари едни еленови рога, които намерихме в колибата. Освен това ме беше масажирал 2-3 пъти, а аз го бях и яздил, поради което си бяхме станали доста близки.

12.

На излизане от резервата рейнджърите ме предупредиха: трябва да тръгна рано и да бързам по горските пътеките до селото Сумур. От там вече имало рейсове (камионетки) през разбитите 60 км до окръжния център. Но да бъда в Сумур рано след обяд, защото след това рейсове нямало.

До Сумур минах във възможно бърз ход; по нанадолнищата - в носорожки тръс. Пристигам уж на време. "Да, казват селяните - ще има транспорт до центъра".

Но рейсовете идват от центъра един след друг и заявяват - няма да се връщат обратно!

Настъпва вечерната прохлада и става ясно - рейс няма да има. Ами сега! Къде ще спя? Тук в къщите (колибите) нямат дори клозет - ходят в реката. Спят на рогозка на пода. Хранят се с пръсти. Дясната ръка служи за ядене, а лявата -

вместо тоалетна хартия. Поради което трябва да внимаваш да не се ръкуваш или да не подаваш някому нещо с лявата ръка –голяма обида!

Седя до пътя, на една отсечена палма. В селото няма електричество, а, следователно, и телевизия. Сигурно затова вечерта около мен се събира тълпа. Те се отбиват от пътя и идват да полюбопитствуват: от къде съм, защо съм. Друг пита колко деца имам, каква ми е религията, колко струва часовникът ми. После идват нови и нови и задават същите въпроси, макар и в друг ред. Всеки иска да изпита вълнуващото преживяване да общува с чужденец. Но никой не се сеца да ме покани вкъщи.

Късно вечерта минават няколко младежи (голи до кръста, щорти, джапанки) и ме разпитват за България. Един, особено интелигентен, знае за Стоичков и Костадинов. Охотно отговарям на въпросите му с надежда, че ще помогне да реша транспортния си проблем. Но той сяда до мен и започва да интимничи. Пипа ме по корема: "Какво имаш тук, чичо, детенце ли? Ами по-надолу? Я ни покажи дали си обрязан."

Публиката се хили. И аз се хиля насила и се чудя как да се измъкна от това положение.

Спасява ме един по-възрастен човек с мюсюлманско кепе на главата, черно сако вместо панталон –саронг (нещо като шотландска пола, но до петите): "Ей, вие! Не виждате ли, че това не е обикновен "Белчо" (презрително за бял човек). Това е някой големец (демек 'важен')."
(Тук имат усет за такива неща.)

Виква им още нещо и всички се пръскат засрамени. Оставаме сами. Той, на свой ред, ми

задава няколко заключителни въпроса, последният от които е дали съм гладен.

Ами да, гладен съм!

Завежда ме отсреща в някаква бамбукова 'закусвалня'. Ядем нещо съмнително. Пием нещо сладникаво – още по-сомнително. (Така и така вече имам разстройство – мокър от дъжд се не бои.) Докато си избирам плод за десерт – човекът изчезнал. Искам да си платя. Отговаря ми се – не, оня платил всичко. Включително и десерта!

След полунощ идва един и казва: "Мистър, ще има камион за града!"

Идва камионът, но в кабината е заето: един също с мюсюлманско кепе (може да е бил същият, дето ме черпи, как ще ги различиш!, търговец изглежда, защото е натъпкал вътре куп картонени кутии (стока?). Карусерията – с високи бордове, не виждам как ще се кача отгоре! Викам на шофъора: "Шефе, искам да бъда в кабината."

"Ще платиш ли 3 билета?"

"Не три, ПЕТ ще платя!"

Зарадва се шофьорът, измъкна търговеца отвътре и, не без разправии, го качиха отзад.

Човек излезе шофьорът: спира няколко пъти, за да се облекча и преоблека в крайпътната канавка. Даже ми свети с фенерче.

Заспал съм в кабината от изтощение. Събуждам се като в аквариум – навън (а отчасти и вътре) тропически порой.

Когато пристигнахме в центъра, свалиха търговеца от карусерията мокър като плъх. Стоката му (кашоните) бе станала на каша – разтоварили я с

лопата.

13.

Техните гостни не са затворени стаи като нашите, а са сайванти без стени, само с покрив, под който се усеща тихият полъх на бриза. Там семействата се излежават в плетени фотъйоли, пият слабо кафе, чай с лед.

Крясък на папагал, цвърчене на пойни птички в клетка.

От улицата от време на време долитат подвиквания, металическо почукване. Това са сигнали от продавачите на плодове и на разни печени/пържени хапки. С тези почуквания те съобщават вида на своята стока. Трябва само да повикаш – и подвижната закусвалня или плод-зеленчук пристига на колела в гостната.

Тропическата вечер разполага към бездейно съзерцание, към приятен разговор, който докосва само повърхността на нещата. В сравнение с техните, нашите разговори са делови, напрегнати, изтощителни. Всякаква задълбоченост ги изморява, разсъжденията ги объркват.

Спокойствието се цени като благородство, припряността е осъдителна. "Бързото е от Шейтана, бавното – от Аллаха.."

Бавен ритъм, останал от столетия, вродена мудност, любезност, стигаща до подозрително угодничество, подлудяващо търпение.

Обещанията не се забравят. С мека настойчивост вашите познати ще ви напомнят за това, което сте казали преди месеци:

"Мистър, кога ще имате повече време, кога ще ни

отведете на излет с вашата кола?" Те очакват да чуют само, че това ще стане. Че няма промяна, че обещанието съществува.

"Ще отидем някой ден, нека дойдат празниците, нека дойде сухият сезон."

Това е достатъчно. Ще запитат отново, когато в тях се събере съмнение във вашето приятелство. Ще чуют същия отговор и отново ще се върнат в спокойствието на застиналия си вътрешен свят.

Тропическите дъждове не носят облекчение. След тях горещината малко намалява, но задухата се увеличава. Дъждът бързо изсъхва по мокрия асфалт. Над гори и градини парата се издига като над казан.

Минава месец след месец, а във времето не се забелязва никаква промяна. "Ден сменя деня, мусон сменя мусона", както се пее в малайската песен. Месеците си приличат като близнаци и техните имена, които в нашия език разкриват гама от дванадесет темперамента, тук не означават нищо.

Те се объркват, когато трябва да изяснят кога е станало някакво събитие. И това е разбираемо – няма климатични изменения, с които биха могли да го свържат. Странно е, че тази неопределеност се отнася и за годините, за десетилетията. Но и това е естествено, като имаме предвид колко бедна на дати е тяхната история, колко несвързана е със световния исторически ход.

Идването на мусона и края на мусона – това са две климатични събития, по които се води селскостопанската работа. Климатичното "време" е спряло, стрелката на сезонния часовник сочи

непрекъснато "горещ август".

Обзема ви носталгия по пролетния вятър, по първата трева, по нощния хлад, по есенната слана, снизхождение и дори съжаление към тези незащитени хора, които не вярват, че в студено време дъхът се превръща в пара, че някъде по света реките замръзват и по тях може да се ходи.

Те са чували за снега, имат в своя език дори такава дума "салджу". За тях тази дума крие копнеж и прелест, както за нас думата "тропик".

14.

Екваториалната нощ настъпва бързо – само няколко минути след залеза се стъмва и по улиците на Джатинегара един след друг се запалват стотици петромаксови фенери. Мрачните бордеи оживяват. Безпарични тълпи се шляят по разбитите, затрупани с боклуци тротоари, покрай върволици от дребни сергийки огромни маси хора, излезли от своите коптори, изпод палмови горички и барачки.

Усилен от малък високоговорител, гърми гласът на "tukan obat" (продавач на лекарства). На рогозка, обсадена от любопитни, са пръснати кутии и шишенца. Мургаво, глупаво усмихнато джудже седи по турски между тях. Подобно на играчка, то събира вторачените погледи на дечурлигата. "Тукан обат" върти очи, измъква от някъде кама и изведнъж я забива в земята пред носа на джуджето. То скача, прекатурва се на ръце и крака като търкало и отново сядна на рогозката. Втренчил поглед, "тукан обат" грабва шишенце с червени хапчета и го дрънка пред лицата на зяпачите. Отваря го и хвърля хапче в неочаквано зиналата уста на

джуджето. То дъвче, мига, събира мускули и започва да търчи в кръг. Изпълнено с неподозирана енергия, върти се като пумпал по рогозката, по земята и по лекарствата под веселите викове на зяпачите. Тукан обат, изпънал вратни жили, гърми с внушителния си бас: "Това малко хапче вдига болен на крака, подмладява стар, събира мъжа с жената. Укрепва волята, засилва зрението. Има добър ефект върху цялото ни тяло. Американско лекарство от фабрика "Джонсън".

Тази армия от търговци и дребни сергиджии устройва всекидневен панаир по улиците. Един се е специализирал по бравите – пълна колекция от всевъзможни железца и болтчета. Друг търгува с негодни електрически прибори. Трети продава просто празни шишета. До него дребен учтив човек търгува с някакви ластичета. За какво служат? "За всичко" – убедително кима човекът и започва да ги завързва на възелчета и отвързва, да ги прекарва през дупчици и съединява с вещината на търговец, който извършва демонстрация.

Златарските магазини са в центъра на търговските улици. Вечер те затварят рано – преди настъпването на нощта кепенците се залостват с тежки резета. През деня над стъклените витрини стоят безизразни китайски физиономии. Пинцети, везни, железни каси. Доверителна учтивост. Зад железните резета цената на златото упорито расте – несигурна, двусмислена власт, заобиколена от гладните погледи на милиони.

Уютни улички са приютили антикварните

магазинчета – дворове и навеси, пълни с фантастични неща. Дърворезби от тиково и камфорово дърво, невероятни дървени дантели, идоли в човешки ръст от Калимантан, статуи от "желязно дърво" от Бали, фино изрязани порти от китайски храмове. Изяществото и фантазията на Изтока. Търпеливата любов на бедни майстори. Примирението – голямата добродетел на източния човек. Един след друг свалят пращните предмети от рафтовете. Услужливи ръце бързо ги избърсват. Беззъба усмивка насърчава вашето възхищение.

15.

В китайския квартал има един рядко посещаван магазин, или по-добре да го наречем домашен музей, за който често ще си спомняте. От тротоара, който вечер служи за легло на десетки бездомни, се разтваря портал, а зад него – просторни помещения.

Прекрачите ли прага, две сенки се раздвижват в ъгъла: възрастни съсухрени малайци, които с часове клечат на своята скамейка. Едната сянка привежда ниско глава, другата се надига и лекичко чуква гонга. Безлични като декори – човешки антики на входа към царството на миналото. Глухият звук на гонга е сигнал "идва гост" и начало на представлението.

В дълбочината на просторните помещения се забелязва движение. Женска фигура приближава насам – с достойна мудност покрай остъклените витрини. Привличат ви пространствата, но пътят към тях минава през арката на драконите – входове, очертани от ноктите, зъбите и езиците на люспести

чудовища. Изпъкнали очи, усукани змийски тела, гримасата на ужаса.

Пропуснати от тази стража, навлизате навътре. Женската фигура мудро се приближава, сякаш криволичи между стъклените шкафове, погалвайки безценните експонати. Китайски вази, рисунки с туш, статуетки от слонова кост. Плешиви мъдреци с плитка и огромни кореми, чудни светове от цъфнали клони и птици, колонки от йероглифи – по красиви от рисунките – като мелодия, на която не разбираш само думите. Вдигате очи – пред вас е собственичката. Висока китайка, изразително, но застинало лице, леко прошарена коса, очи, които поразяват с дълбока печал и същевременно суровост, устни, склучени в строга извивка. Тя плавно отминава, загърната в своя халат, и почти спира пред съседната витрина. Миг и, събрали смелост, неочаквано за себе си питате в просторните зали:

– Извинете, колко струва това?

Законен въпрос към всички търговци. Сякаш изненадана, тя се извъръща и погледът ѝ мигом открива какво имате предвид: малка статуетка от слонова кост на Буда Гаутама. Миг, и строгите устни изговарят тихо:

– Три таузънд.

Стреснати от голямата цена, питате с нелепа надежда:

– Рупи?

Строгите устни изговарят убийствено:

– Американ мони.

Тя ви оставя засрамени пред подигравателната усмивка на трихилядидоларовия Буда и бавно отминава към вътрешните помещения. Тихо я

последвате и на входа на другата зала тя неочаквано се обръща и снизходително обяснява:

- Това са редки неща, останали от столетия. От континентален Китай.

Облъхва ви погледът ѝ, сякаш също носещ столетна печал. И дума вече не може да става за възражения и пазарлъци (така обикновени в магазините на Изтока). Онемяли пристъпвате покрай мебелите: фина дърворезба на тиково дърво, фотъйли от преплетени змии и крака на чудовища, забили нокти в пода. Светотатствено докосвате повърхността - всичко това е от дърво, дялано от човешка ръка с многогодишно търпение.

- Хау мач?

Тя изглежда се забавлява от вашата невъзпитаност и за миг в гласа ѝ се долавя игрива интонация:

- Форти таузънд, мои пиленца! - и отново отминава, загърната в своята величественост. Забавя стъпки предупредително - навлезли сте в последното, най-вътрешно помещение.

Висока зала с шкафове до тавана, полумрак, а отсреща на стената, с поглед към вас, към изхода и към светлината на външните зали - портрет на достолепен китаец с европейски дрехи, но със събрана назад в плитка коса, от което лицето му е сякаш изпънато, а очите - придърпани в проницателен, но и безизразен поглед. Около него се спускат колони от йероглифи. Тя проследява погледа ви към портрета и величествено вдига глава. Изпълнени със страхопочитание, всички мълчите.

По всичко изглежда - покойният съпруг, вдъхновител на цялата колекция, повелителят на

печалната и строга атмосфера.

С едва доловимо безпокойство тя ви дава да разберете, че ви е позволила твърде много и, впечатлени, извивате поглед наоколо – порцелан, вази, мрамор или може би някакво древно стъкло, в средата бюро с още по-невероятна дърворезба. Тя сякаш снизходително споделя вашето учудване и на немия ви въпрос прошепва: "not for sell". Устните ѝ – изкривени в печална строгост, погледът – сякаш събрал в себе си скръбта на всички времена. Минавате покрай прашните витрини и отново чувате тихото "not for sell, not for sell" – значителни думи в устата на търговец на антики.

Откънтяват крачките ви по мраморния под, виждате я там вътре – отново седнала на безценното писалище под портрета, изпращат ви с дълбок поклон двете сенки на входа, поема ви улицата с бездомниците, дребните продавачи и протегнатите ръце на просяците.

16.

Току-що излезли от водата, ние, двама българи, лежим на пясъка и оглеждаме мокрите си тела. По слабините ни напъпили разни червени точки – някакви невидими животинки хапят, щом се потопиш в океанската вода. Това изглежда зависи от сезона или от мястото на къпането, защото такива "морски бълхи" друг път не бяха ни яли.

По брега приближават група хора. Като идват наблизко, става ясно, че са млади момичета с бели забрадки, които покриват косите им, обгръщат врата

и раменете. Те са дошли съвсем близо и е късно да търим и обличаме дрехите си. Очакваме да ни подминат, но... те начело с плешив, облечен в куртка гостодин, спират до нас. Той се покланя, казва едно "гуд монинг" и, обръщайки се към своите послушнички, започва да разказва нещо и да ни сочи с пръст. Почти съвсем голи, космати и оваляни в пясъка, ние се чувстваме неудобно под погледите на тези униформени момичета.

Това са, става ясно, ученички от ислямско медресе заедно със своя преподавател, който вероятно ни демонстрира (урок по зоология?) като още един вид създаване на Аллаха. Изведнъж се обръща към нас:

- Why you wearing no clothes? Is this a new religion?

- And why you wearing SO MANY clothes? -
контрира моят спътник.

- A very good question! - вдига пръстче преподавателят (нарекохме го Къци Вапцаров) и засмян превежда разговора на своите момичета. Веселието се предаде и на тях. Заобиколени от бели забрадки и маслиненни очи, кръстосали длани пред половия орган, бяхме подложени на разпит. Учудване у всички предизвика националността ни, освен у преподавателя, който, след като помисли малко, уверено заяви:

- България спада към студените страни.

На въпроса какъв език говорим - холандски или английски - нашият отговор предизвика одобрението му:

- Машаллах, имат си собствен език!

Малолетните до тук, моля!

Оказа се, че белите забрадки и черните макси поли са единствените белези на затвореност у тези мюсюлманки. От дума на дума моят спътник-провокактор пробута темата "семеино планиране" (програма за ограничаване на раждаемостта):

- Имате ли си вече приятел?

Момичето, което отговаря за всички, кима с глава:

- Да, някои вече имат.

- А кога ще се омъжите?

- След като навършим осемнадесет! -отговарят хорово всички.

- И колко деца ще имате?

- Две! - отново отговарят всички и вдигат ръце с два пръста.

На това, знам, ги учат в училище. По пътищата често има билборди:силуети на мъж, жена и две деца вървят към изгряващо слънце. Текст: "Малко семейство - щастливо семейство." Клиники СП (семеино планиране) има във всеки квартал -там раздават противозачатъчни средства, правят доброволна стерилизация. По ТВ-та всяка вечер излиза една лелка, вади няколко изкуствени... "банана" с различни размери и сръчно им надява едни балончета с различни цветове. И говори-говори, обяснява-обяснява нещо без край. Цялото "щастливо семейство" наблюдава най-сериозно, някак си умислено.

Възрастните индонезийци понякога са досадни: поразпитат това онова за България и скоро стигат до въпроса: "Българите...колко пъти?" Смутолявам нещо уклончиво, а той: "Аз... по пет пъти!" и ме поглежда победоносно. (Тук обичат числото 5.)

Не съм правил opinion polls, но мисля, че тук преобладава количеството над качеството. За доказателство цитирам (по памет) местен вестник:

"Старейшини от Централна Ява са изпратили протест до министъра на СП: защо се внасят европейски презервативи, които are not in accordance with the local conditions, а не се внасят например японски, които по-точно отговарят на местните условия."

Но какви са тези "местни условия", не се наемам да знам.

17.

Страшно са лепкави!

Излизам от летището. Вървя по дълъг коридор.

Срещу мен ситни местен човек и кой знае защо ми се усмихва до уши:

- Sir, do you remember me?

- No.

- I remember you very well. You know, I am the same man you saw first when you arrived.

- Arrived where?

- At the airport! I was your customs officer.

- I never arrived at the airport. I came by sea.

- No... I mean... when you travelled to Sumatra. I was the customs officer. Amazing! A small world, isn't it?

- I'm not sure I know you.

- Of course you know me!

- Customs officer?

- Yes, but, you see, now I am studying to be a

pilot.

- At your age?

- Sure. Sir, will you do me a favour? I have to collect some funds for my studies.

Залепи се и -край. Няма отърваване от него. Дойде чак до изхода и за малко не се намъкна в таксито.

18.

Рикшите, движени от човешки крака, не само че и днес съществуват (в тази страна-износителка на петрол!), но особено в провинцията, са преобладаващ градски транспорт. Улиците около пазара и гарата са задръстени от тези 'инвалидни колички', боядисани с ярки цветове и надписи като наше панаирджийско стрелбище: "На разходка!", "Друс-друс!", "Тичай конче!"

Тези хора-коне са поели странния си занаят доброволно (то не е и занаят, а форма на просия). Те са част от 'излишниците' на острова, напуснали селските райони, където оризището на родителите им вече не може да изхрани всички.

Положението на тези нещастници може би се илюстрира с разказа на Пиери -мелез между италианец и индийка - с когото се запознах в една чужда фирма:

"Като карал колата си из улиците край пристанището, моят шеф сенъор Еспозито блъснал една рикша. Прибра се в кантората много уплашен. Предупредих го, че ще имаме неприятности и така и стана: след час на столовете в градината ни

седяха двама полицаи и рикшаджията с бинтован крак.

Сенъор Еспозито говори лично с тях, аз превеждах. Стана ясно, че рикшата е смачкана и не можела да се оправя, а рикшите са скъпи, господине, защото регистрацията им в полицията струва маса пари. Кракът на човека бил ударен зле, докторите уж искали да го режат (лъже!), а той имал голямо семейство и всички чакат на неговите ръце (т.е. крака). Започнаха да говорят за обезщетение, за инвалидна пенсия. Шефът така се уплаши, че не можеше да стане от стола. Почаках го да разбере напълно положението си и го дръпнах настрана: "Сенъоре, дайте ми двеста долара и всичко ще бъде добре". Той, разбира се, беше готов да даде много повече, но... аз не исках да изнудвам. Стоте сложих в джоба си, стоте дадох на полицаите (това е почти месечната им заплата!) и им казах: "Вземете, но разберете; не искам да виждам повече тук нито вас, нито този човек!" "Ясно", каза по-старшият и хвана за ракава рикшаджията: "Какво си направил ти, бе? Блъснал си колата на господина! Сега ще дойдеш в затвора!" Рикшаджията веднага се отказа от пенсия и го удари на молба.

Така се уреждат тия работи тук. По нашите понятия аз постъпих мъдро, защото нашата пословица гласи: 'всички да останат доволни'. Доволен е сенъор Еспозито. Аз получих своето и съм доволен, че се издигнах в очите на шефа си. Полицаите са много доволни. Но най-щастлив се оказа рикшаджията, защото отърва затвора! "

19.

Един приятел с кола ме изведе на разходка въвн от града. Чакаме на жп прелез. На една барака до пътя чета надпис:

MEMPER- PANJANG ALAT VITAL !

Под него стрелка (>), която сочи по черен път към планините.

И друг път съм виждал подобен надпис, но не съм си давал труд да го разчета. Правя следния лингвистичен анализ:

"Vital" значи "витален", "жизнен".

"Alat" това може да е арабско/турска дума за "инструмент". (В нашия край казват: "Вземай си алатите (т.е. чукалата, инструментите) и си заминавай!")

"Panjang" значи "дълъг", "дълго", "дълги".

"Memper" – е представка, която "активизира" думата, пред която стои (т.е. тя става глагол).

Значи: "Удължаваме (или удължаване) на жизнения инструмент!"

Стой-викам на шофъора. Дай да видим каква е тази работа.

Наобикалят ни хора от селото. Да, имало такова нещо. В планината живеела Ма Erot (майка Ерот (ика)), наварно вещица някаква. Как Го удължава? Ами, маже Го с билки, масажира, бае Му. Но от един път не ставало. Нищо, ще идваме няколко пъти. Фирмата плаща.

Пристигат 2-3 момчета на мотоциклети - да ни откарат по черния път в планината. Идват и местни женици, някои с бебета на ръце.

Една идва до мен и казва:

- Господине, празна работа е! Не си хвърляйте паричките на вятъра! С моя мъж дадохме сумата пари - и нищо. Никаква полза за домакинството!

Какво има предвид тя под "домакинство" обаче не ми стана ясно.

20.

КАТА-КАТА MELAYU

(Малайски поговорки) (Както виждате, множествено число се прави, като думата се повтори.)

Ако някой се сети за българска съответка, моля да ми пише!

1. Черен гарван бяло яйце носи.

(Казва се за много мургав мъж с много по-светлокожа жена.)

2. Слонът тръгнал по голяма нужда, та и той подир него.

3. Ако бащата е на петна, детето ще е поне на точки.

4. Оставила децата си гладни - тръгнала да кърми маймунчетата в гората.

5. Месото и тлъстото отидиха при хората, костите и перушината останаха за нас.

4. Не умее да танцува, а казва, че подът е наклонен.

5. Давили се двама, а е мокър един.

6. Седи със скръстени крака, очаквайки ориз.
(Демек, готованко.)

7. Един кораб, двама капитана. (Невярна съпруга, която има любовник.)

8. Да хвърляш сол в морето. (Например: да даваш пари на богаташ; да помагаш на човек, който няма нужда от помощ.)

9. Иска да литне, а няма крила.

21.

Батавия.

Първи впечатления.

Ще ви завладеят най-напред МЕЛОДИИТЕ на тази страна. Те ще бъдат ваша утеха (или наказание) в първите горещи, безсънни нощи: тъмният зов на гонговете, който иде сякаш от дън гори, изящната жизненост на индийски ритми, малайските романси – песни за любовта и за отчаянието на раздялата – с бавен ритъм на отминаваш платноход.

По този архипелаг, където между островите кораби пътуват веднъж в месеца, а между някои – веднъж в

годината, раздялата завинаги не е нещо рядко. Те живеят със съзнанието за далечни, необходими пространства, от които идват и за които заминават техни сънародници.

"С лодка от восък, платно от хартия
Тръгвам към теб през морета от огън..."

На разсъмване ще ви будят десетки кошмарни гласове от близо и далеч. От малки и големи мезджити (джамии), усилены от аудиотехника, се извиват провлачени призиви на "мюезина":

"Аллах акба-а-ар! Ставайте, правоверни,
молитвата е по-достойна от съня!"

Докато свърши един мюезин – започва друг, трети, преплитат се гласовете им от близо и далеч в едно бръмчене, което продължава половин час, докато настане тишина. По тъмните улици, под палми, разлюляни от утринен бриз, плъзват сенки на босоноги ранобудници, станали за "фаджар" (утринна молитва).

Денем ви преследват бойките шлагери на англо-саксонския оптимизъм, които населяват баровете, басейните край океана, фойета на хотели, където полъхът на климатика прелиства пръснати по масите англоезични вестници и списания.

В последния етаж на хотела потъмнените стъкла на прозорците убиват остротата на екваториалното слънце, стъстват боите на зеленината и на небесната синева. Долу, додето видят очите, се разстила многомилionenният град: море от

едноетажни къщурки и барачки –от вулканичните върхове във вътрешността, до синеещото се на хоризонта пристанище, където вълната на океана лениво блъска в позеленелите кейове.

Вън над града виси слънце-убиец, приковало времето със своя блясък, и само мудният автомобилен поток се върти долу, в подножието на небостъргача-хотел.

Нататък се разстилат морета от човешка мизерия. Под покриви от палмови листа, бамбукови керемиди или найлонови покривала, жени разпалват въглища в плъстени мангалчета и синкавия пушек се издига между палмите. В кафяви реки плават купища развален зеленчук, клони, обелки от банани. Покрай бреговете върволици полуголи хора се перат, къпят се, един до друг вършат утринните си нужди...

"Черно пиле – бели яйца
Търси зрънца край реката.
Черна мома – бели зъби
Засмее ли се – много хубава."

През реката, по опъната тел пълзи сал. Прегърбен старец, разкрачен на сала, опрян с гърди на телта, мести по нея сухите си като кокоши крака китки. Преди да скочат на другия бряг, пътниците пускат по някоя монета (кой колкото даде в протритата му длан. Тук, на границата между настоящето и миналото, където свършва асфалтът и започва "кампунгът" (селата), ръцете на стареца, грозно удължени от този занаят, бавно се кръстосват по нишката на времето. Кожата му – черна и нарязана като кората на каучуково дърво, подута и

натрупана по колене и лакти. Устните му – издадено напред "хоботче", нареждат думи на песен или на молитва, или на недостигащ до никого плач.

Оттатък реката е Старият град. Оттам трябва да започне една разходка из Батавия – там още не са заличени останките от минали епохи.

Тук е била някогашна Батавия – център на Холандска Индия (така се е наричала страната в продължение на триста години – до края на Втората световна война). Тук, сред тези декори, са ставали срещите на ранния европейски капитализъм с застиналата изостаналост на този архипелаг. Чужденците, прекосили с ветроходи два океана, са донасяли не само свои стоки и свои пари (гулдени), но и туловища на тежки топове, които скоро заели позиция по укрепените фортове. Епоха на морски героизъм, на неравна търговия, на заробване и суровост към негодните за съпротива туземци.

22.

Епоха на морски героизъм, на неравна търговия, на заробване и суровост към негодните за съпротива туземци.

Ето как е видял Батавия мореплавателят Джеймс Кук някъде към 1770 (началото на холандското господство):

"На това място няколко малки реки се вливат в океана, като преди това пресичат града в различни посоки... Наистина, холандците ще да са избрали това място тъкмо поради удобството за речен транспорт, което в Батавия е по-добро от всякъде

другаде в света, с изключение на холандските градове. . . . в сухия сезон от тези реки и канали се вдига воня и разваля въздуха по непоносим начин. Освен новата християнска църква, чиито купол се вижда още далеч в морето, другите сгради са грозни, построени в безвкусния холандски стил. . . Батавия е заобиколена с недълбока река, по брега на която има зле поддържана крепостна стена, така че в града може да се влезе само по два подвижни моста. На единия край има цитадела, с топове по кулите. В това укрепено място са стаите на генерал-губернатора и на влички консули и, в случай на обсада, на тях им е определено да се затворят там. Вътре има и големи складове, в които се пазят още неекспедирани стоки на компанията, както и още много топове за изпращане по други острови. По-малки фортове има пръснати из вътрешността на страната, изглежда за да пазят туземците в подчинение, а се срещат и укрепени къщи, които да контролират каналите и важните пътища. . . Цялото бяло население на Батавия са военни и често биват откарвани на кораби, за да вземат участие в някоя война. Малайците и всякакви други племена, които обитават тук, не познават огнестрелното оръжие, но понеже са родени с голяма лична смелост и свирепост, много може да се очаква от техните ками и копия. Затова входът на канала вечер се препречва с огромна греда, която никога не се маха преди да настъпи утрото. . .

Вън от стената, градини и къщички на туземци се простират на много мили и околността е приятна с изключение на блатата, които разнасят зловония и болести. Страната е равна чак на 30 мили

околоврѣст, откъдето започват височини с чист и свеж въздух. На такова разстояние трябва да отидат болните, за да възстановят здравето си, щом са загубили всякаква друга надежда и почти винаги си идват здрави или поправени, но щом се върнат в зловонията на Батавия, предишните недъзи ги нападат с нова сила..."

В описанието на стария мореплавателима много от атмосферата нанякогашната колония. Времето още не е заличило всичко: каналите и сега разнасят тежка миризма из стария град. Къщите на китайците, старите холандски сгради придават на някой квартали средновековен вид. Някое подвижно мостче със старинните си форми и макари за вдигане напомня пейзаж на фламандски художник. Климатът, разбира се, си е същият—изнурителна влага от околните толи моря.

В този климат всяко движение изморява, всяко усилие досажда, освен в ранните утрини, когато океанският бриз носи някаква прохлада.